

POSTANOWIENIE

Dnia 27 maja 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Myszka

w sprawie z odwołania H. T.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Ł.

o stwierdzenie nieważności decyzji i przywrócenie prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy w związku z pobytem w miejscach odosobnienia,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 27 maja 2015 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi

z dnia 8 kwietnia 2014 r., sygn. akt III AUa 1062/13,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Łodzi III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 8 kwietnia 2014 r. oddalił apelację wnioskodawcy H. T. od wyroku Sądu Okręgowego w Sieradzu z dnia 13 maja 2013 r., którym oddalono jego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Ł. z dnia 12 marca 2013 r. „odmawiającej wnioskodawcy prawa do wszczęcia postępowania o stwierdzenie nieważności negatywnej decyzji rentowej z dnia 26 lipca 2004 r.” z tytułu niezdolności do pracy w związku z pobytem w miejscu odosobnienia oraz (co wynika z odwołania i zarzutów skargi kasacyjnej) decyzji odmawiającej przywrócenia mu renty kombatanckiej „przyznanej decyzją z 18 stycznia 1999 r.”

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne i argumentację prawną Sądu pierwszej instancji, który uznał, że negatywna decyzja organu rentowego z dnia 26 lipca 2004 r., odmawiająca przywrócenia wnioskodawcy prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z pobytem w miejscach odosobnienia, nie została wydana na podstawie art. 114 ust. 1a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm., powoływanej dalej jako ustawa o emeryturach i rentach lub ustawa emerytalna), ale „w trybie nadzoru orzeczniczego ZUS”. Natomiast art. 114 ustawy o emeryturach i rentach reguluje wznowienie postępowania przez organ rentowy w celu ponownego ustalenia prawa do świadczeń lub ich wysokości, „jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji w sprawie zostaną przedłożone nowe dowody lub ujawnione okoliczności istniejące przed wydaniem decyzji, które mają wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość”. Według Sądów obu instancji przy wydawaniu decyzji z dnia 26 lipca 2004 r. organ rentowy nie dokonywał takiej ponownej oceny dowodów, które stanowiły podstawę wydania wcześniejszej decyzji przyznającej wnioskodawcy prawo do spornego świadczenia, ale oparł się na nowym orzeczeniu nadzorczym lekarza orzecznika ZUS z dnia 13 maja 2004 r. W tym trybie i na podstawie ówczesnej dokumentacji medycznej wnioskodawca był uznany za częściowo niezdolnego do pracy, tyle że niezdolność ta wedle prawomocnego osądu odwołania pozostawała bez związku z pobytem wnioskodawcy w obozie niemieckim. Oznaczało to wydanie kontestowanej decyzji na podstawie okoliczności, które zaistniały już po wydaniu wcześniejszej decyzji o przyznaniu spornego świadczenia, a zatem art. 114 ust. 1a ustawy emerytalnej nie był i nie mógł być podstawą decyzji z 26 lipca 2004 r. W konsekwencji nie było podstaw do wszczęcia postępowania o stwierdzenie nieważności tej decyzji ani przywrócenia prawa do renty poobozowej w związku z orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 lutego 2012 r., K 5/11, stwierdzającym, że art. 114 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach jest niezgodny z Konstytucją, skoro nie była ona wydana na podstawie tego przepisu. Ponadto spór z odwołania wnioskodawcy od decyzji z 26 lipca 2004 r. został prawomocnie negatywnie osądzony przez Sąd Apelacyjny w Łodzi „w sprawie III AUa 2081/04”.

W skardze kasacyjnej wnioskodawca zarzucił naruszenie: 1/ art. 114 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach przez przyjęcie, że decyzja z dnia 26 lipca 2004 r. nie była wydana na podstawie tego przepisu i uznanie, że wniosek z dnia 4 października 2012 r. o przywrócenie praw nabytych decyzją z dnia 8 grudnia 1998 r. i wydanie nowej decyzji przywracającej mu prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy w związku z pobytem w miejscach odosobnienia - nie powinien być rozpoznany z uwzględnieniem wyroku Trybunału Konstytucyjnego, K 5/11, 2/ art. 114 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach przez jego niewłaściwe zastosowanie i „pominięcie, że w odniesieniu do stosunków z ubezpieczenia społecznego powaga rzeczy osądzonej ma walor szczególny, który ogranicza w istocie jej praktyczne znaczenie - zatem prawo do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy w związku z pobytem w miejscach odosobnienia powinno zostać przywrócone, gdyż ujawniły się okoliczności istniejące przed wydaniem decyzji z dnia 12 marca 2013 r. - tj.: stan prawny powstały na bazie w/w wyroku Trybunału Konstytucyjnego (...) oraz Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 4 grudnia 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia miejsc odosobnienia, w których były osadzone osoby narodowości polskiej lub obywatele polscy innych narodowości (Dz.U.: 2006: 227: 1660] - zgodnie z którym za miejsce odosobnienia o charakterze eksterminacyjnym uznano obozy na ul. [...] w Ł. i obóz w K.”, gdzie przebywał skarżący w czasie okupacji mając „mniej niż 14 lat - i na tej podstawie wydano decyzję z dnia 08 grudnia 1998 r.”, 3/ art. 4 ust. 1 pkt 1 c ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatanach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (jednolity tekst: Dz.U. z 2012 r. poz. 400 ze zm.) w związku z § 6 pkt 3 i 6 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 września 2001 r. w sprawie określenia miejsc odosobnienia, w których były osadzone osoby narodowości polskiej lub obywatele polscy innych narodowości (Dz.U. z 2001 r. Nr 156, poz. 1154 ze zm.) w brzmieniu nadanym przez § 1 pkt 2 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 4 grudnia 2006 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie określenia miejsc odosobnienia, w których były osadzone osoby narodowości polskiej lub obywatele polscy innych narodowości (Dz.U. z 2006 r. Nr 227, poz. 1660) – przez ich niewłaściwe zastosowanie i

„pominięcie, że treść w/w & 1 pkt 2 określa domniemanie prawne, że innym miejscem odosobnienia określonym w art. 4 ust. 1 pkt 1 lit c w/w Ustawy o kombatantach, w którym pobyt dzieci do lat 14. miał charakter eksterminacyjny, a osoby tam osadzone pozostawały do dyspozycji hitlerowskich władz bezpieczeństwa - były obozy na ul. [...] w Ł. i w K. - co oznacza, że pobyt Powoda w tym obozie jako dziecka miał charakter eksterminacyjny - i powinno skutkować przywróceniem” mu renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy w związku z pobytem w miejscach odosobnienia, 4/ art. 321 § 1 k.p.c. przez przyjęcie, że składając wniosek z dnia 4 października 2012 r. skarżący występował o stwierdzenie nieważności decyzji z dnia 26 lipca 2004 r., co stanowi naruszenie zakazu wyrokowania ponad żądanie skoro we wniosku tym skarżący „wnosił o przywrócenie od października 2012 r. renty kombatanckiej odebranej w/w decyzją z dnia 26 lipca 2004 r. Postępowania w sprawie stwierdzenia nieważności w/w decyzji z dnia 26 lipca 2004 r. dotyczyła zaś inna sprawa, w której w I instancji zapadł wyrok Sądu Okręgowego w Sieradzu z dnia 11 stycznia 2013 r., Sygn. akt: IV U 1028/12, zaś w instancji drugiej wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 10 grudnia 2013r., Sygn. akt: III AUa 309/13 - oddalający apelację”, 5/ art. 234 k.p.c. w związku z art. 379 pkt 5 k.p.c. przez „pominięcie - wynikającego z art 4 ust. 1 pkt 1 c (cf pkt 3 b) Ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach (...) w zw. z & 6 pkt 3 i 6 Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 września 2001 r. (...) - w brzmieniu nadanym przez & 1 pkt 2 w/w Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 4 grudnia 2006 r. (...) - domniemanie prawne, zgodnie z którym pobyt dzieci do lat 14 w obozach na ul. [...] w Ł. i w K. w czasie okupacji niemieckiej miał charakter eksterminacyjny - co stanowi represję w rozumieniu tej Ustawy - co oznacza, że wadliwie nie uznano Powoda, (...) za spełniającego przesłanki uprawniające go do otrzymania renty kombatanckiej wynikające z art. 12 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 12 ust. 3 w/w Ustawy - albowiem represje i eksterminacyjny charakter pobytu dziecka w miejscu odosobnienia musiały spowodować powstanie zranień, kontuzji bądź innych obrażeń lub chorób - chociażby dotyczyły one tylko psychiki - Zakład zaś w świetle obowiązującego obecnie stanu prawnego nie obalił w/w domniemanie. Uwzględnienie z pominięciem domniemanie stanowiska Zakładu przez Sąd II instancji oznacza pozbawienie Powoda możliwości obrony jego praw”.

Skarżący wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na: 1/ „występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego i wynikającą z niego potrzebą autorytatywnego ustalenia wykładni”: a) czy § 13 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 oraz § 11 ust. 3 pkt 3 rozporządzenia Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z dnia 8 sierpnia 1997 r. w sprawie orzekania o niezdolności do pracy do celów rentowych (Dz.U. z 1997 r. Nr 99, poz. 612) wywołują takie same skutki co uznany za niekonstytucyjny art. 114 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach - „tzn. czy na podstawie przepisów w/w rozporządzenia (...) następuje także ‘odmienna ocena dowodów’ prowadząca do pozbawienia praw nabytych w rozumieniu w/w wyroku Trybunału Konstytucyjnego (...) i dająca Zakładowi możliwość szerokiej i nieograniczonej weryfikacji swoich prawomocnych decyzji na niekorzyść osób ubezpieczonych”, b) „czy niemożność zgromadzenia w latach 1945-1989 dokumentacji lekarskiej wskazującej na związek istniejących chorób z faktem pobytu w obozach na ul. [...] w Ł. i w K. mającego charakter eksterminacyjny to postać siły wyższej - z uwagi na brak realnej możliwości domagania się od lekarza w okresie PRL, aby wydał opinię wskazującą na związek występujących u pacjenta chorób z faktem takiego pobytu”, c) „czy z uwagi na równość wobec prawa można mówić, że mający charakter represji pobyt dziecka do lat 14. w obozach na ul. [...] w Ł. i w K., którego dotyczy art 4 ust 1 pkt 1 c” ustawy o kombatanach „ma charakter eksterminacyjny tak samo jak mający charakter represji pobyt na przymusowych zesłaniach i deportacji w ZSRR - o którym jest mowa w art. 4 ust 1 pkt 3 b” tej ustawy, 2/ „występującą w sprawie nieważność postępowania apelacyjnego”, 3/ „konieczność utrwalenia wynikającej z wyroku Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 2006 r., I UK 321/05, OSNP 2007/11-12/171, Lex nr 271273 - zasady, że ciężar dowodu w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych obciąża Zakład, który musi bardzo dokładnie wykazać te wszystkie okoliczności podnoszone w sprawie, na których opiera odmowę załatwienia sprawy”, 4/ oczywiste uzasadnienie skargi „z uwagi na występujące nowe okoliczności w sprawie”, które ujawniły się przed wydaniem decyzji z dnia 12 marca 2013 r. - tj.: stan prawny powstały na bazie wyroku Trybunału Konstytucyjnego K 5/11 oraz rozporządzenia z dnia 4 grudnia 2006 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie określenia miejsc odosobnienia (...).

W konsekwencji skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, a także o zasądzenie od organu rentowego zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie mogła być przyjęta do rozpoznania już dlatego, że według miarodajnych ustaleń (art. 398¹³ § 2 k.p.c.) podstawą wydania decyzji rentowej z dnia 26 lipca 2004 r., która była poddana prawomocnemu negatywnemu osądowi, nie był art. 114 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach, uznany za niekonstytucyjny wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 lutego 2012 r., K 5/11 (Dz.U. 2012/251; OTK-A 2012 nr 2, poz. 16). Istotne jest także to, że niekonstytucyjność wymienionego przepisu, który nie był podstawą wydania uporczywie kontestowanych przez skarżącego decyzji rentowych, wynikała z ryzyka definitywnego pozbawienia osób uprawnionych, którym przyznano wcześniejsze lub szczególne świadczenia emerytalne lub rentowe po okresie przerwanego zatrudnienia lub innej działalności objętej obowiązkowymi ubezpieczeniami społecznymi, realnych możliwości uzyskania świadczeń z powszechnego systemu emerytalnego lub zaopatrzeniowego z powodu przerw okresów ubezpieczenia, w których takie osoby pobierały przyznane świadczenia, których byliby następnie „niekonstytucyjnie” pozbawieni. Taka sytuacja nie dotyczy skarżącego, dla którego utrata spornego szczególnego świadczenia rentowego, nie pozbawiła go prawa do emerytury.

W szczególności ważne jest także to, że negatywna decyzja rentowa z 26 lipca 2004 r. zakończyła się prawomocnym negatywnym osądem sądowym odwołania skarżącego „w sprawie III AUa 2081/04”. W przebiegu tego postępowania biegli lekarze sądowi o specjalizacjach adekwatnych do trapiących skarżącego schorzeń wykluczyli ich związek z „miesięcznym” pobytem wnioskodawcy (ówcześnie w wieku ok. 3,5 lat), w obozie odosobnienia, w którym Niemcy prowadzili oczywistą eksterminacyjną działalność także wobec nieletnich

osadzonych. Wbrew twierdzeniom skargi kasacyjnej, ani organ rentowy, ani sądy rozpoznające tę sprawę nigdy nie zajęły stanowiska, że pobyt skarżącego w niemieckich obozach „odosobnienia” nie miał charakteru eksterminacyjnego, bo to nie podlega żadnej racjonalnej ani prawniczej dyskusji. Równocześnie jednak sam eksterminacyjny pobyt w niemieckich obozach czy inaczej nazwanych miejscach „odosobnienia” nie uprawnia do nabycia renty „poobozowej” na podstawie art. 4 ust. 1 pkt 1c ustawy o kombatanach (w związku z art. 12 ust. 1 i 2 ppkt 1 oraz ust. 3 i 4 tej ustawy, których to przepisów autor skargi kasacyjnej nie objął podstawami skargi kasacyjnej). Wymienione przepisy wymagają bowiem ustalenia związku schorzeń skarżącego z jego eksterminacyjnym uwięzieniem w stopniu kwalifikującym u niego „inwalidztwo poobozowe”, który nie wystąpił w prawomocnie osądzonej sprawie III AUa 2081/04.

Powołane w skardze kasacyjnej przepisy nie ustanawiają zatem domniemania prawnego przysługiwania prawa do renty „obozowej”, która nie tylko zależy od eksterminacyjnego charakteru uwięzienia skarżącego w dzieciństwie w niemieckich miejscach odosobnienia, ale przyznanie spornego świadczenia wymaga ustalenia „inwalidztwa poobozowego”, opartego na związku schorzeń prowadzących do niezdolności do pracy z eksterminacyjnym uwięzieniem. Ówczesny brak tego wymaganego związku był sądownie weryfikowany wobec skarżącego, ale został negatywnie osądzony w prawomocnie zakończonym postępowaniu w sprawie III AUa 2081/04. W tym postępowaniu skarżący brał aktywny udział, a zatem nie był pozbawiony możliwości obrony swych praw w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c.

Sąd Najwyższy ocenia stan sprawy według stanu prawnego adekwatnego dla aktualnie kontestowanej decyzji z dnia 12 marca 2013 r. W tej dacie nie obowiązywały już przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 8 sierpnia 1997 r. w sprawie orzekania o niezdolności do pracy do celów rentowych (Dz.U. Nr 99, poz. 612), a § 11 oraz 13 tego aktualnie archiwalnego aktu prawnego nie miały identycznej treści z uznanym za niekonstytucyjny art. 114 ust. 1a ustawy emerytalnej, przeto niekonstytucyjność tego przepisu, który w sprawie nie był stosowany, nie przekłada się na niekonstytucyjność przepisów nieobowiązującego w dacie wydania decyzji z 12 marca 2013 r. rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki

Socjalnej z dnia 8 sierpnia 1997 r., które z tej przyczyny usuwały się spod osądu kasacyjnego według stanu prawnego na datę aktualnie kontestowanej decyzji.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy postanowił jak w sentencji na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c.

Jedynie incydentalnie warto sygnalizować, że w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych powaga rzeczy osądzonej prawomocnym wyrokiem nie zawsze oznacza osądzenia sprawy rentowej „raz na zawsze”, ponieważ w razie oparcia wniosku o ponowne ustalenie spornych uprawnień rentowych na nowych dowodach lub okolicznościach związanych z eksterminacyjnymi pobytami w niemieckich miejscach eksterminacji, choćby taki wniosek był nazwany inaczej, tak jak w przypadku skarżącego - wnioskiem o przywrócenie prawa do spornej renty „kombatanckiej”, organ rentowy ma obowiązek zweryfikować potencjalne „nowości” dowodowe, np. nowe lub aktualne zaświadczenia lekarskie o potencjalnie aktualnie potwierdzonym (możliwym) związku przyczynowym istotnych schorzeń skarżącego z jego eksterminacyjnym pobytem w dzieciństwie w niemieckich miejscach odosobnienia w stopniu prowadzącym do potencjalnej poobozowej niezdolności do pracy (art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach) i wydać na datę złożenia takiego nowego wniosku kolejną zaskarżalną decyzję rentową, bez naruszania powagi rzeczy osądzonej prawomocnym wyrokiem sądowym wydanym „w sprawie III AUa 2081/04”. Sąd Najwyższy nie rozwijał szerzej tej sygnalizacji, ponieważ w skardze kasacyjnej nie wskazano, że wnioski skarżącego zawierały takie „nowości” dowodowe, z których mogłyby wynikać żądanie ponownego ustalenia spornych uprawnień rentowych na podstawie nowych zaświadczeń lekarskich o potencjalnym związku schorzeń skarżącego z pobytem eksterminacyjnym w okresie jego dzieciństwa w stopniu kwalifikującym stan niezdolności do pracy z takiego powodu (przyczyny).